

tikus tagozat reménykedő elnöke fáradhatatlanul járkált instanciázní a minisztériumba: a boldogító igenért vagy az egyértelmű nemért. A válasz, minden alkalommal: még nincs döntés, jöjjön kedden, jöjjön pénteken, jöjjön kedden. Elmúlt a nyár, el az ősz is. A szakosztály türelmes elnöke végül december elején – már rég túl minden lapzártán – összehívta a tagozatot. A tagok – pártállásuktól, vérmérsékletüktől és szervilitásuk fokától függetlenül – igen ingerültek voltak. Vitájuk határozattal zárult: *szabjunk határidőt* a minisztériumnak, hogy az eredmény – a múlt évről! – ha már nem az októberi, nem is a novemberi, se decemberi, se januári számban, de legalább a februárban megjelenhessen!

A megbeszélésre eljött a minisztérium színházi főosztályának képviselője is; a hozzá intézett kérdésre: tudja-e a késlekedés okát, csak a fejét rázta. Eljött a Színházművészeti Szövetség új főtitkára is; azt ígérte, segít megértetni az illetékesekkel: nem jó ez a huzavona a *Halleluja* körül. Máris nagyobb a fölajtás, mintha megkapta volna a díjat. „Hiszen nem valamiféle katókombában játszott happeningről van szó – mondta valaki –, hanem a Nemzeti Színház előadásáról; bemutatását jóváhagyták, jelenleg is megy, telt házak előtt!”

A minisztérium tehát ultimátumot kapott. A határidő leteltékor az illetékes miniszter (vagy a helyettese?

mindegy) megadta a választ: *Nem*. Indoklás – legalábbis hivatalos indoklás – nélkül. Az elnök – így szólt a megállapodás – 1981. december 23-ára újra összehívta a kritikus tagozatot: mi legyen? Átadjuk-e, hogyan adjuk át a díjakat, hogyan tegyük közhírré, hogyan ne tegyük közhírré? A minisztérium ajánlatát, hogy a közlemény állítsa azt: „a legjobb dráma díját nem adták ki”, elvetették. Ragaszkodtak hozzá: ha már az illetékesek kimondták a nemet, vállalják is. Ha a nagy nyilvánosság előtt röstellik magukat, ám legyen: kössünk kompromisszumot. Adjuk át a díjakat csendben, reflektorfény és kommuniké nélkül. De legalább a háromezer példányszámú *Színház* közölje a szavazatok és az indoklásokat, meg azt is, hogy a legjobb dráma díjának odaítélését a minisztérium *nem* hagyta jóvá. Ha a javaslatot visszautasítják, a többi díjat sem adjuk át.

Engedékeny ajánlatnak látszott. Pár nap múlva kiderült: nem az. A kritikusok körlevelet kaptak elnököktől: a miniszterhelyettes tájékoztatta, hogy nem közölhetik még az egyéni szavazatok és véleményeket sem. Ezért – a december 23-ai ülésen döntöttek így – nem adják át az 1980-81-es évről meghirdetett színikritikus díjakat. Erről írásban tájékoztatták a minisztert is.

Függöny.

Beretvás Benjámint

Gyűjtő, 1981–82

Van a fogház, a börtön és a fegyház. És még van a szigorított őrizet.** Ez szintén fegyház, de a szigorított őrizetnél megadják először az alapítéletet, mindegy, hogy mennyi, arra jön még rá a szigorított őrizet; három év a minimum, öt év a maximum. Ez nem egy kimondott ítélet, csak annyi, hogy szigorított őrizet, és ha az illető jól viselkedik a három év alatt, akkor elengedhetik, ha nem, akkor két évig még plusz benn kell lenni. A többszörös visszaesőknél van ez. Végeredményben nem jogos. Mert egy bűncselekményért csak egyszer lehet büntetni az embert, és itt kétszer büntetik. Például ott van benn egy elítéltársam. Neki állandóan határátlépési kísérlete volt. A mostani körülbelül a nyolcadik büntetése. Ennél a büntetésnél kapott egy év hat hónapot, plusz a szigorított őrizetet, ez hat év hat hónap. Ha jól viselkedik, akkor elengednek neki két évet. De ezt nem lehet alapul venni, mert belekényszerítik olyan viselkedésbe az embert és olyan dolgokba, hogy ne tudjon elmenni. A szigorított őrizetet ugyanott kell letölteni, ahol a fegyházbüntetést?

Nem. Fegyház van Vácon, Kőhidán meg a gyűjtőben is, szigorított őrizet csak Vácon. Azt hirdetik, hogy a szí-

gorított őrizet alatt rengeteg kedvezmény jár az elítélteknek, sport, kulturális programok, a nevelés terén, tehát megpróbálják átnevelni az embereket, szakmát szerezni, ilyesmik. De ez csupán papíron van, a valóságban ilyen nincs. Például a gyűjtőben is indult most egy faipari középszakmásképzés, ahol szakmát lehet szerezni. A jelentkezéshez minimum három év kell. Tehát aki már öt éve dolgozik a faipari üzemben, de csak nyolc hónapja van hátra, az nem mehet, nem szerezhet szakmát, holott a gyakorlata megvan hozzá, és esetleg csak egy különbözeti vizsgát kellene tennie. Tehát minimum három év kell és a nyolc általános iskola. De aki bent végezte el a nyolc általánost, az se jelentkezhet. Mert itt kiesik például a torna, az orosz, az ének, a kémia. Idegen nyelvek tanulását nem engedélyezik iskolán kívül sem; azt mondják, nincs meg a feltétele, nincsenek olyan oktatókönyvek és képzés hozzá, hogy el tudja sajátítani, mert az mondják, hogy könyvből nem lehet megtanulni. Gimnázium is van, de nagyon kevesen járnak. Mert ahhoz úgy kell viselkedni az embernek, hogy ne legyen fenyítve és javasolja a nevelő.

Mond el, hogy telik el egy hétköznapi.

Reggel fél ötkor van ébresztő, két hosszú csengetéssel. Akkor körbejár az őr, bekapcsolják a rádiót, feloltják a villanyokat. Minden zárkán kint van a villanykapcsoló. Négy személyes zárkák vannak, egy negyvenes égővel, hát olvasni nem nagyon lehet mellette. Emeletes ágyak vannak, az ajtót úgy lehet csak kinyitni, hogy nekitámaszkodik az ágynak. Nem beszélve arról, hogy még bent a vécé. Központi fűtés van, és télen már jó, ha tizennégy-tizenöt fok van. Azt mondják, hogy ez ellen nem lehet tenni, mert annyira régi és elavult az egész fűtésrendszer, hogy nem tudják felújítani, nagyon költséges lenne. Az ajtók, ablakok nem zárnak rendesen, az újságot lapozza a szél a szekrény tetején.

A vécét egy függőny választja el a lakótértől. Víznek van két héliteres ceglédi kanna, ezekbe kapunk naponta egyszer vizet, reggel. Alukannák, másfél óra múlva megbűdösödik bennük a víz. Így inni csak a vécétartályból tudunk, a csajkát is ott tudjuk elmosni; két hokedlit egymásra rakunk, akkor pohárral ki tudjuk mérni a vizet. Így van friss vizünk. Alupoharakat adnak, de akinek műanyag pohara van, használhatja. Üvegpoharat nem engedélyeznek. Ez furcsaság, mert borotválkozó-készlete van mindenkinek, ha öngyilkosságot akar elkövetni, akkor ott a penge vagy a bugylibicska. Ha üvegpoharat találnak valakinél: fegyelmi vétség. Húsz nap fegyelmi. Most már élelmiszerben nincs csökkentés. Megszűnt a sötétzárka is. De ha fogdát kap valaki, akkor a napi tartásdíjat duplán kell fizetnie, egy hónapra 830 forint a tartásdíj. Kiesik a keresetből is, mert nem dolgozik. Három hónapig nem kaphat jutalmat, kedvezményt. Az ilyen magánzárkában egy fapriccs van; adnak egy plédet, azt inkább a fára tesszük, össze szoktuk hurkásítani, úgy puhább, akkor viszont nem tudunk mivel takarózni. Semmi más nincs a magánzárkában, se kanna, se vécé.

Te is voltál már magánzárkán?

Sajnos. Egyszer. A kazánháznál felejtettem a szerszámot; akkor még ott voltak a nők, a kazánházi részénél, most már elszállították őket. Amikor visszamentem a szerszámomért, megfogott az őrpáncsnok, és azt mondta, hogy nem a szerszámomért mentem, hanem a nőket akartam megnézni. Tíz napot kaptam. Az embert nem hallgatják meg a fegyelmi tárgyaláson, nem kérdezik, mi volt, miért volt – hibázott, kész! A tárgyalást a parancsnok vagy a helyettese tartja. Fellebbezni nem lehet.

Szóval fél ötkor ébresztő. Felkelünk, megmosakszunk. Egy alumíniumlavórunk van négy emberre. Beágyazunk, akkor jön a nyitás, öt órakor. Kirakjuk a szemetet; egy alumíniumdobozba gyűjtjük össze a kenyérhulladékot meg az összesöpört szemetet, kirakjuk a kannákat. A zárkát csak két-három percre nyitják ki. Utána jön a reggeli, negyed hat körül. Végigjárnak a szakácsok egy kis kocsival, amit mi csináltunk; azelőtt kézzel kellett hordani. A reggeli egyik nap kávé, de borzalmasan kevés cukorral, a másik nap tea, de az meg olyan, mint a víz; kiétkezésből veszünk teát, lenn a munkahelyen

megfőzzük. Emellé a dolgozóknak adnak pótlékot, a nem dolgozók nem kapnak; a pótlék: zsír vagy negyed vaj, kefir, néha felvágott, az nagyon ritka, legtöbbször gyümölcsíz vagy tíz deka Hóvirág sajt. A kenyeret délután osztják, ebéd és vacsora között, hatvan dekát naponta. Mindig előző napi kenyeret eszünk; arra hivatkoznak, hogy a friss kenyér gyomorbántalmat okoz. Reggeli után összetakarítunk. Szemlekepesen hagyjuk a zárkát – ezt úgy kell érteni, hogy ne tudjon belekötni az őrség. Mert akkor valakit megfenyítene. A fenyítés attól függ, hogy a zárkában milyen emberek vannak. Ha visszaeső és elsőbűntényes kerül egy cellába, akkor soha nem az a bűnbak, aki elsőbűntényes és kedvezménye van, hanem a visszaesők vállalják magukra – hogy az ő kedvezménye megmaradjon.

Fél hat előtt pár perccel van a kivonulás; brigádonként, munkaterületenként kell sorakozni. Minden munkaterületnek van egy megbízott csoportvezetője, az sorakoztatja a népet. Jelenti a kivonuló létszámot, névsorolvasás, amikor a munkahelyre beérünk, ott szintén létszámmellenőrzés.

Zárt munkahelyen dolgozunk, csak a munkavezetők civilek. A gyűjtőben a Budapesti Faipari Vállalatnál dolgozunk. A munkavezetők nem a bévé (Büntetés-végrehajtási Intézet – szerk.), hanem a vállalat alkalmazásában vannak. Nem kötelesek végrehajtani, amit a bévések mondanak, csak az adott munkahelyre szóló dolgozatot kell nekik betartani.

Nincsenek ebből összeütközések?

Dehogy nincsenek. Például, ha egy civil megbarátkozik egy elítélttel – szimpatikus neki, vagy annyira kiemelkedő munkás, hogy azt látja benne, és nem azt, hogy mért került ide – és megpróbál neki segíteni. Ha bévések kiszúrnak, hogy jobban bánik vele, mint a többiekkel, akkor fegyelmit indítanak ellene, vagy megpróbálják kirúgani. Volt egy Karcsi bácsi nevű illető. Szilveszterkor hozott be süteményt, gyümölcsöt, cigarettát. Nem alkoholt, amiért ez a probléma a legtöbbször előjön; csak valamilyen módon megpróbálta az ottani munkánkat viszonzni. Azonnal elbocsátották, fegyel-mivel. Ezek az emberek annyira meg vannak félemlítve, már amikor ide jönnek dolgozni, hogy beszélni is alig mernek velünk.

Mit gondolsz, miért jönnek ilyen munkahelyre?

Elsősorban a pénz miatt. Itt a civilek veszélyességi pót-lékot kapnak. Ha civil, akkor a megszólítás: művezető úr. Aki idejön, pár hónapon belül beadja a felmondását, vagy fizetésemelést kér. De azért van, aki meg tud maradni. Megpróbálják beépíteni őket: különböző juttatásokat kapnak, ha fel tudnak deríteni bűncselekményeket, és ezzel elősegítik az operatív tisztek munkáját. Az elítélteket is valamit, mondjuk pálinkát akar behozatni és van is rá pénze; ha elárulják, jutalmat kapnak. Mikor ez egypár esetben megtörtént, akkor megpróbálják beépíteni az illetőt a bévé testületébe. Kap egy rendfokozatot – őrmester vagy szakaszvezető –, és akkor már

úgy kell szólítani. A munkaköre ugyanaz, csak már bévés, nem civil. Egyenruhában jön be, és akkor közlik, hogy X. Y. művezető bévés lett, és ezután úgy kell szólítani, hogy őrmester vagy szakaszvezető úr.

Én még szerencsés vagyok, mert az én főnököm azt mondta mindenkinek: „Emberek, ez nem börtön, ez munkahely. A börtön ott van fenn a körleten, itt a munkára vonatkozó dolgok érvényesek.” Nagyon rendes ember. Becsülöm, mert tényleg úgy beszél az emberekkel, mint a rendes munkásokkal kint a civil életben. Ő az üzemrész főnöke, egy mérnök. Gondolom, a fizetése is olyan. Különböző bévés százados. Sokszor leszűrjük, mert megmásmítja a parancsnok utasítását. Például meg van határozva minden műhelyben a napi ruházat: ing, trikó vagy kabát. De ha ő úgy érzi, hogy az idő olyan, egyszerűen áthúzza a papírt, hogy nem kabát, hanem ing vagy trikó. Ha az őrség meglátja, hogy mi trikóban vagyunk, a többieknek meg ki van adva, hogy kabát a munkaviselet, akkor minket meg akarnak fenyeíteni. De ő megvéd minket, hogy ő ezt az utasítást adta, és mi csak ezt hajjuk végre. Nem tudtuk konkrétan, de úgy tudtuk, hogy Budaörsön volt egy hónapig: ott van a fegyveres testületek fogdája. Az ő részéről fegyelemsértésnek számított, hogy a szalonnát, amit kiosztanak reggelire pótléknak – ehetetlen, sok embernek protézise van vagy egyáltalán nincsen foga, nem tudja megrágni azt a nyers szalonnát –, engedélyezte, hogy megsüssük. Ezért a sütésért az őparancsnok megfenyítette őt is és az elítélteket is.

Hogy sütitek meg a szalonnát?

Vannak rezsók; eredetileg is vannak a csapágyillesztéshez rendszeresítve, de a villanyszerelők is csináltak még. És van egy edzőkemencénk. Legtöbbször azt használjuk vagy az apparátot a hegesztőpisztollyal, ez a leggyorsabb. Háromszor van cigaretaszünet, nyolckor, tízkor és tizenkettőkor. Tíz órakor van a reggeliidő; ez is csak ilyen hallgatóságos, a művezetőtől függ, mert hatkor van a reggeli, de nem mindenki eszik fenn a zárkán. Szóval, három szál cigarettát lehet levinni a munkahelyre. Ha több cigarettát visz le az ember, és észreveszik, megfenyítük; mikor ki kapja el: lehet tíz nap, húsz nap vagy lehet hat hónap fegyelmező. Fegyelmezőt harminc naptól hat hónapig lehet adni. Azt jelenti, hogy munkahelyen nem dolgozhat az illető, csak udvarsöprés, takarítás, körlettakarítás. Nekik egy órával korábban van ébresztő, utána mennek le az udvarra alaki foglalkozásra, ugyanúgy, mint a honvédségnél, jobbra át, balra át, hátra arc, fekvőtámasz, egy óra hosszát. Külön folyosórészen vannak. Ezalatt elvonják tőlük a rabtartást, viszont keresményük nincsen. Egész nap takarítanak, se televíziót nem lehet nézni, se olvasni, se cigarettázni. A reggelipótléket nem kapják.

Fél háromkor van az ebéd, mikor felvonultunk a munka után. Van egy kis nyílás az ajtón, az úgynevezett tátika, azon keresztül adják be az ebédet. Egyedül a levesek jók, el lehet fogyasztani; húsleves hús nélkül, csak a

neve az, csontleves, mellé szoktak adni feltét nélküli főzeléket vagy tésztát, ízes tészta, gríz tészta, túrós tészta, húsos tészta.

A spejz, szóval a kiétekzés úgy van, hogy ha ezer forint felett keresett az ember, akkor 250 forint az alapspejze, annyiért kiétezhet. Ha jól dolgozott, akkor plusz száz forintért még kiétezhet; ez a munkahelyi vezetőjétől függ. Ezenkívül, ha jutalmazást kap – kiemelkedő munka vagy újítás –, erre még jöhet rá. Ötszáz forint a maximum. De ha nem tudja megkeresni, az üzemre eső százalék nem éri el a kötelező szintet, akkor nem lehet, csak – mondjuk – száz forintért kiétezni. Egy ember, aki dohányzik – el lehet képzelni, mennyi cigarettát vehet magának! A benti boltban lehet vásárolni; ez, ha jól tudom, 1975-ben jött be a bévéhez. Addig úgy volt, hogy összeírta mindenki, hogy mit kér, aztán behozták a megrendelt dolgokat, és kiosztották. Ennek volt egy borzalmas nagy hátránya. Aki behozta, már eleve úgy okoskodott vele – ez bévés volt –, hogy a kiosztásnál, a mérésnél dekákat csalt; tömegben vette meg az árut, először ő lopott belőle, aztán az, aki kiosztotta. Lemérni nem tudta az elítélt, hogy mennyit kapott. Most ennél a boltnál ugyanez van. Az ember bemegy, ki vannak mérve az egységcsomagok – töpörtyű, porc, szalámi, kolbász, hagyma, paprika, paradicsom, citrom, alma. Van egy ár ráírva, árjegyzék nincsen, annyit írnak rá, amennyit akarnak. Nem beszélve arról, hogy súlyban sincs meg. Például van az a norvég szardínia, az bent huszonöt forint volt, ahogy itt kint nézem, itt tizenhétötven. Az almával az van, hogy behoznak harmadosztályú almát – hulladék alma, a fele rohadt –, az biztos, hogy kint nem kerül tizenöt forintba. Gyümölcsön kívül vannak savanyúságok, szörpök, konzerv, tejtermék; a felvágott nagyon kevés, nyáron egyáltalán nem hoznak, hűtőpult nincs. Két-három fajta húskonzerv, és kész.

A vásárlás úgy megy, hogy kiosztják a spájzcédulát, mindenki ráírja a nevét, a zárkaszámát és a törzsszámát, aztán fent a pénzügyi osztályon ráírják, hogy mennyiért étezhet ki. Ezzel a cédulával fizetünk. Mikor eljön az ideje, hogy lehet menni kiétezni, kiosztják a lapokat; tízes csoportokban megyünk, három ember mehet be egyszerre a boltba.

Milyenek a benti feketeárfolyamok?

Eddig a valuta, amiért mindent meg lehet kapni, a cigaretta volt. Azelőtt csak egyfajta lehetett venni, Munkást; mióta mindenfajta magyar cigarettát lehet kapni – külföldről csak bolgár meg albán van –, már nem olyan nagy érték. Egy éve engedélyezték, hogy csomagban lehetett kapni filteres teát, utána engedélyezték, hogy kiétekzésnél is lehet venni. Most már a kávé a valuta. A kiétekzésnél egy üveg neszkávét lehet venni. Aki nem kávé, az úgy szokta eladni, hogy egy üveg kávé kétszáz forint. Beszélőn nagyon sokan vesznek át pénzt, pont emiatt, hogy valahogy tudjanak érvényesíteni. Az erős kávé odaadja érte a kétszáz forintot. Na

most, akinek van összeköttetése, ebből a kétszáz forintból két darab kávé hozat az örökkel; így nő neki állandóan a tőkéje, mert az öt száz forintért hozza be. És ahogy összegyűlik a pénze, már tud hozatni élelmiszert, cigarettát vagy amire szüksége van, ezt is az örökkel. Van olyan öt, aki azt mondja, hogy nem hozza be a kávé száz forintért, csak százötvenért. Hát az ilyeneket gyorsan leépítik, nem foglalkoznak vele. Át szoktam venni ezer forint körül minden beszélőn. Amikor most bent voltam, kéthavonta volt beszélőm. Két ötszázast az ember könnyen fel tud vinni a körletbe.

Ha kétszázötven forintért spájzol valaki, és már négy-öt éve nem látott jobb cigarettát, egy Szentmóricot, tíz-tizenöt Szimfóniát is megad érte. Vagy legyen az dezodorspray, azért is. Mert ez is tiltott dolog, nem engedélyezik a szesztartalma miatt, mert megisszák. Komolyan! Én kaptam kintről egy ilyen habszerű, borotválkozás utáni szeszt, az egyik srác azt mondta, ad nekem érte húsz doboz cigarettát. Addig-addig könyörgött, míg odaadtam. Pohárba nyomta, megvárta, míg leülepszik a hab, folyadék lett belőle – mindjárt ott előttem ki is itta.

Az alkohol különben borzalmasan drága. Egy példa. Fél liter rum ötszáz forint. A sima rum; a Porto Ricóról nem is beszélve. De azonkívül meg lehet bent találni mindenféle alkoholt, például Remi Martint láttam bent, ami itt kint is cikk. Föl nem lehet vinni, mert a bevonuláskor mindig motoznak; lent a munkahelyen kell meginni. Most komolyan olyan emberek vannak, hogy nagyon jól tudja, hogy régóta nem ivott, és meg fog neki ártani a deci is, nem az a fél liter, de már csak azért is megissza. Hogy egyszer jól érezze magát! Mondjuk, ezek a szegényebb rétegek, cigányok, főleg ők. Ezek nem nagyon jutnak hozzá. Esetleg, ha jó napja volt a családnak, és a beszélőn tudtak adni ötszáz forintot, akkor örül, hogy na, egyszer ő is meg tudja venni! És megveszi, hogyha az utolsó falatját adja oda, akkor is. Megveszi, és leissza magát a végtelenségig, és tudja nagyon jól, hogy megfenyítik, de mégis! Úgy kell felvinni a körletre.

Na, ha megvan az ebéd, a vécétartályból vizet veszünk, elmoszuk az étkezödényeket, feltakarítjuk a zárkát; akkor jön a séta. Ha jó idő van, akkor nincs séta, ha rossz idő van, akkor viszont kötelező, kihajtanak mindenkit. Hivatalosan háromhetente van pokróczás, igazából jó, ha havonta egyszer. Annyira porosak, hogy... nem is beszélve a férgekéről. Na meg az egerekről. Azok minden zárkában vannak. A mi zárkánknak volt három egere, mind a háromnak külön neve, a Misi, a Dönci meg a Feri. De hallgattak ám a nevükre! Már annyira ismertek bennünket, hogy megszeliődtek, teljesen. És nem rágtak össze semmit, mert mi adtunk nekik ennivalót. De rengeteg olyan zárka van, ahol bemennek a szekrénybe, a ruhát összerágják, az élelmiszert megrágják. A mieink annyira szelídek voltak, hogy meg lehetett fogni őket. A nevüket olyan srácokról kapták, akik már elmentek a zárkából. Végeredményben ez emlék is

azokról, akik elmentek. Vannak svábbogarak is, de az nagyon sok. Úgy szoktunk Chemotoxot behoztatni. Van néha rovarirtás, egy técszből jönnek ki, de nem ér semmit. A sétánál tartottunk. Már nem kell hátratenni a kezét, nem kell vigyázzmenetben menni vagy sorban, hanem lehet beszélgetni, aki zsebre akarja tenni a kezét, az zsebre teszi, bármilyen tartásban sétálhat körbe. Az örök viszont ezt a kötetlen sétát nem akarják elismerni, tartják magukat a katonai rend-fegyelemhez. Minden zárkában van egy bévészabályzat, magatartási szabályzat, és az leírja az elítélteknek a kötelességeit, jogait és hogy mi tilos. A jogoknál le van írva, hogy a séta zárt rendben történik, de kötetlen. De az örök megszokták a régi rendszert, és ők ahhoz akarják még most is tartani magukat. Tudomásom szerint '76-ban hozták ezt az új szabályzatot. De ha beszélgetni akar az ember, vagy oda akar menni egy barátjához, azért megfenyítik. Most behozták ezt az újfajta fenyítést; nem tudom, ez törvényes, vagy nem törvényes. Az elítéltek szabályzatában nincs leírva. Munkabécsökkentés. Ez egészen lehet nyolcvan százalékig. Hogy milyen kasszára megy be vagy milyen költségre?! Tavaly jött. Azt mondták, hogy az országos parancsnok rendelete. A fogdafenyítést most már inkább mellőzik, ezt a bécsökkentést használják. Akinek csökkentik a bérét, nem spejzolhat. És van még külön olyan fenyítési rész is, hogy a kiétekezés csökkentése, százalékra meghatározva. Ezekkel jobban meg tudják fogni az embereket, mintha fogdát adnának. Mert tudják nagyon jól, hogy az elítéltek ellátmánya nagyon rossz. Én például tizenegy kilót fogytam, mialatt bent voltam, pedig nekem még nem volt spejzcsökkentésem.

A séta harminc percig tart. Ha esik az eső, fúj a szél, esik a hó, akkor meg egyórás sétát tartanak. Séta után szabadfoglalkozás. Rendbe kell tenni magunkat, a ruházatot. Vannak könyvek, a könyvtárból hetente lehet kérni három könyvet, kiadják a katalógust. Ezek mind BM- meg HM-könyvtárból leselejtezett könyvek, a jobb könyvek úgy mennek kézről kézre. Mikor bemegegyünk a zárkába, olvasunk vagy rejtvényt fejtünk. Napilapok és hetilapok is vannak: *Népszabadság*, *Népszava*, *Magyar Nemzet*, *Sport*, *Képes Újság*, *Ország-Világ*, *Füles*, *Ludas*, *Autó-Motor* és *Élet és Tudomány*. Ezeket lehet járatni. Először csak három újságot engedélyeztek, a *Népszabadságot*, a *Népszavát* és a *Sportot*; nem akarták engedélyezni a színes újságokat. Aztán az elítéltek úgy voltak vele, hogy ha politikai és kulturális szinten megengedik, hogy a napilapok bejöhessenek, akkor engedélyezni kell a hetilapokat is. A gyűjtő mostani létszáma – a külföldieket és a megfigyelőket is beleértve – olyan ezerhatszáz-ezernyolcszáz ember. Ezek közül öt-hatszázan kérelmi lapot írtak a parancsnokhoz, hogy engedélyezze ezt és ezt az újságot. Valaki volt olyan bátor, és azt mondta a társainak: gyerekek, ez jó lenne, én is kérem, próbáljátok meg ti is. Akkor a

parancsnok azt mondta, ha ennyi ember kéri, akkor muszáj megcsinálni. Az újságokat mindennap, ahogy a posta meg hozza, kizárkazzák; ráírják a zárkaszámot, a nevet, és délután kiosztják. Aztán minden zárkában van egy sakk és egy dominó. De van olyan, hogy csak egyszerűen lefekszik az illető az ágyra. Nem törődik azzal, hogy az őrség megfenyít. Ja, ez benne van a BV-szabályzatban, hogy az elítéltek tilos – ébresztőtől takarodóig – az ágyra leülni vagy lefeküdni.

Olyan négy óra körül jövünk fel a sétáról, a vacsora fél ötkor van. Hatkor van zárás, létszámmellenőrzés, nincs-e a zárkában idegen. A börtönösöknél át lehet menni a másik zárkába, a fegyházasoknál nem. Akkor még vannak a külföldi elítéltek, a nem magyar állampolgárok; azoknak külön folyosójuk van, magyarok nem mehetnek be, de amúgy tudunk beszélgetni velük, rengetegen tudnak magyarul. És nagyon-nagyon utálják a magyarokat. Úgy vannak vele, hogy magyar, magyar – mindig, hogy őr vagy elítélt. Nem nagyon állnak velünk szóba. A zöme kábítószer és valuta, főleg NSZK-sok, osztrákok, jugók, olaszok és nagyon sok lengyel. Ők vám- és devizabűncselekmények miatt. Azóta vannak ilyen sokan, hogy Lengyelországban volt ez a változás, az a felbolydulás. Ahogy Lengyelországban romlott a helyzet, úgy kerültek be a lengyelek.

Ha már itt tartunk, a december 13-i dolgot hogy fogadták bent nálatok?

A magyar elítéltek csak csodálkoztak rajta, viszont a lengyelek közül nagyon sokat elkülönítettek. Azok már hangosan vették tudomásul.

Honnan tudták meg?

A rádióból. A rádiót reggel bekapcsolják, az ébresztőnél, kivonuláskor kapcsolják le. Így a napi hírekről mindig tudomást szerzünk. Magyar rádiót hallgatnak ők is, de nagyon sokan tudnak közülük magyarul, és a magyar hírekből körülbelül ki tudják szűrni, hogy mi van kint. És sajnos ők elég csúnyán vették tudomásul. Igazuk volt. Megtagadták az étkezést, és megtagadták a munkát. Ilyen csendes sztrákszerűséget csináltak bent. Egyetlenegy kivételt tudok, egy lengyel kereskedőt, aki félreállt. Perfekt beszél magyarul; nem tudom, mi indokolta, de azt tudom, hogy ő nem vett részt benne. Azóta a többiek nem is beszélnek vele, teljesen kitűrták maguk közül. Általában úgy teszik őket, hogy a nemzetiségiket egybe. Most, hogy a lengyelek csinálták ezt a cirkuszt, most szétrakták őket; lengyel, török, román, még szovjet is van, mindenfajta nemzetiséget egyberaknak, hogy ne tudjanak ilyesmit csinálni.

Mennyi ideig tartott a sztrájk?

Körülbelül egy hétig. A külföldi elítéltek a magyaroktól teljesen külön dolgoznak. Régi borítékokról, levelezőlapokról leáztatják a bélyeget, és albumokba vagy kis dobozokba rakják, egységcsomagokként a Filatéliának. Akkor egyszerűen megtagadták a munkát, nem csináltak semmit se. A kaját viszont azért tagadták meg, mert

amikor nem dolgoztak, nem kapták a pólétkot. Kijöttek hozzájuk az Országos Parancsnokságról és a követségről, hogy ne csinálják ezt, mert ez lázadásnak számít. Úgy három napig tartott, hogy nem fogadták el az élelmet.

Ti tudtátok, hogy miért csinálják?

Hogyne! Hát az egész börtönben elterjedt a hír, hogy ezt azért csinálták, mert a Jaruzelskiék átvették a hatalmat, ők meg nem akarták elismerni. Nem akarták elismerni lengyel kormányt. Nem tudom, hogy milyen alapon, hogyan, ebbe én nem mélyülök bele. Miután kijöttek az Országos Parancsnokságról, utána megkapták ugyanazt az ellátmányt, mintha dolgoztak volna, de még körülbelül egy hétig nem dolgoztak. Utána egy párat, a hangadókat fogdába tették, aztán elkezdtek dolgozni újból.

Az egész ház nagyon ideges volt. Azóta megszigorították a beszélőt; azelőtt két-három ór volt, most nyolc. Dupla szolgálat volt a körleteken is, a munkahelyeken is, mindenhol. Ahol azelőtt egyedül voltak, most kettesével jártak. 1980-ban lett volna esedékes a közkegyelem. De hogy voltak ezek a gyilkosságok, a rendőrgyilkosság meg a gyerekgyilkosság, erre hivatkozva azt mondták, hogy nem lehet. '81-ben szintén várták, de nem jött. Most '82-ben újból várták, de valahogy összefüggésbe hozták a lengyelek zendülésével. Mert vehetjük úgy, hogy a lengyelek az ellen zendültek fel, ami itt érte őket: jelentéktelen dolgok miatt kaptak olyan csúnya ítéleteket, amit magyaroknak nem adnának. Négy-öt évet kaptak kvarcórákért! Na most, a közkegyelemnél arra hivatkoztak, hogy a bűncselekmények összességükben csökkentek, de az erőszakos bűncselekmények száma nőtt, csak a vagyoni elleni csökkent; és azt mondják, azért nem adnak közkegyelmet, mert az erőszakos elviszi a vagyoni ellenit is. Amikor a lengyelek felzendültek, akkor már a magyarok is nagyon várták a közkegyelmet, és bizakodtak abban, hogy hátha sikerül kihozni. És a lengyelekkel együtt örültek, hogy volt ez a zendülés, mert nagy visszhangja volt. Kijöttek az Országos Parancsnokságról, a Fővárosi Bíróságról, a Legfelsőbb Ügyészségtől, és megvizsgálták az élelmezést meg mindent. És valamit javult is ezután. Tehát végeredményben a lengyelek kiharcolták a magyaroknak a jobb ellátmányt. Mert addig húsfélét nem nagyon adtak, de azután, hogy volt ez az eset, már néha adtak a főzelék mellé feltétet. Tehát a lengyeleknek köszönhetjük, mert ők szóltak emiatt. Mertek szólani. Én úgy vettem észre, hogy a lengyelek a magyaroknak mindig valahogy szimpatikus nép volt. Ez bent is így van. A külföldiek közül ők az egyedüliek, akikkel jóban vannak.

A politikaiakról mit tudsz?

Azok külön vannak teljesen a többiétől. Az úgynevezett bétübbütörözemből dolgoznak, a körleten egy bizonyos emelet az övék, a jobb csillagban az első emelet kettes szárnya. Oda más nem mehet. A munkahelyükön is külön dolgoznak, csak politikaiak.

Hányan vannak?

Olyan hatvan-nyolcvan fő, ha mindenkit beleveszek.

A gyűjtőn kívül máshol is vannak politikaiak?

Nincsenek. Csak Kalocsán, a nők. Azt nem tudom, hogy ők hányan vannak. De a politikaiak nem számítanak mindenkit politikaiaknak. Ők saját maguk tesznek különbséget egymás közt. Náluk erős politikainak számít az, aki valamilyen államellenes vagy mit tudom én, valami komolyabb dolgot csinált, amiért erősebb ítéletet kapott. Nem nagyon számítják politikainak azt, aki mondjuk, csak idegességében mondott egy szót, amiért megbüntették, teszem fel, egy kocsmai összetűzés miatt kommunistának titulált egy rendőrt vagy elmondta a hentest valaminek. Az olyan politikaiak, akiket keményebb dolgok miatt ítélték el, lehetnek körülbelül nyolcan-tízen. De azok kemény éveket kaptak. Most nem tudom a nevét megmondani pontosan, de volt egy illető, aki a magyar politikai elhárításnál volt, a BM-nél, olyan belső elhárító volt, alezredesi rendfokozatban. Kiment Olaszországba, kint beszervezték, és vissza kellett jönnie Magyarországra. Valamelyik barátját megkereste, de itt tévedett, mert a barátja feljelentette, és kapott tizenöt évet. Hét-nyolc ember van, aki ipari kémkedés miatt van bent, nyolc-tíz évet kaptak. Akkor van egy kiskatona, aki ki akart szökni repülővel. A pápai reptéren volt repülésirányító, összeveszett a feleségével, a családijával, úgy gondolta, hogy Nyugaton jobb lesz. De már nem tudott felszállni, blokkolták a pályát, kapott tizenöt évet. Aztán van egy államellenes összeesküvés, ez gyerekes dolog. Mert a börtönben bent az elítéltek beszélgettek ilyen hülyeségről, hogy te leszel a belügyminiszter, te a városparancsnok meg ilyen dolgokat, és valaki ezt meghallotta. Tudok olyan esetet, hogy egy cigány gyerek bent a végében horogkeresztet rajzolt, alá írt egy szöveget – arra már nem emlékszem, mit –, és kapott érte két és fél évet.

Az előbb a vacsoránál tartottunk. Főzeléket szoktak adni, tésztát vagy tejbe-valamit, tejbegrízt, tejberezist vagy tejbekrumplilevest, ilyet még nem is hallottam kint. Vacsora után az emberek inkább a takarítással törődnek, a zárásra kell készülni, mert jön az őr, és azt mondja: „Ejnye, ejnye, hogy néz ki? Tíz nap!” Zárás után szabadfoglalkozás fél tízig. Ebben van még egy program, a televízió. Egyik nap az első emelet, másik nap a második, a harmadik, a földszint satöbbi. A művezetők összeírják, hogy kik azok az emberek, akik megérdemlik, a munkájuk után – a nevelő a körletrend után azt mondja, hogy ezek és ezek még megérdemlik, mert tiszta a zárka, rendesen viselkednek, nincsenek fenyítve satöbbi. Akkor leengedik őket tévére tíz óráig. Fél tízkor villanyoltás, akkor elalszunk, de tíz órakor felébreszt bennünket a délutános műszak. Jönnek végig a folyosón, kiabálás, ajtócsapkodás, meg mennek le fürödni.

Említetted, hogy vannak nemdolgozók is.

Ők azok, akiknek több munkahelyük volt már, a bévén belül ide tették őket, oda tették őket, de nem akartak dolgozni; akkor egyszerűen zárkára rakják őket, és nem dolgozhatnak. Rájuk zárják az ajtót, és csak sétára engedik ki őket.

Beszélőt, csomagot kaphatnak?

Igen, az jár, de kiékezeni csak akkor tud, ha van letéti pénze.

A hívő elítéltek mehetnek istentiszteletre?

Erről nem hallottam. Elég sok jehova van benn, mert megtagadják a katonai szolgálatot. Közbüntényesekkel vannak együtt. Milyen jogon veszik olyan bűnözőnek, mint egy betörőt vagy egy gyilkost, aki egyszerűen azt mondta, hogy nem veszi fel a fegyvert? A vallás azért Magyarországon még mindig megvan, hiába fajult el ennyire minden, azért nagyon sokan tisztelik. És bent is, ha nem is vallásos az illető, azt mondja a másikra: hát istenem, ha vallásos, akkor vallásos. Szóval, tisztelik.

És a fajtalanzkodás?

Az a csúnyábbik dolog. Erre van egy konkrét esetem. Volt három nagydarab gyerek meg egy cigány srác, homoszexuális, és mind a három foglalkozott vele. Vízvezeték-szerelők voltak, a kazánházi részhez – az egy csendes, kihalt részt –, oda vitték le ezt a cigány gyereket. És volt egy negyedik fiú, az is cigány, de nagydarab srác, az is foglalkozni akart ezzel a homoszexuális sráccal. Hát végeredményben mindegyik az volt, mert ez csak kétoldalú lehet. Ez a cigány gyerek viszont nem akarta, hogy az a másik foglalkozzon vele, erre a három lefogta, és a negyedik megcsinálta vele azt. Erőszakos nemi közönség lett belőle. A srác följelentette őket. A Markó utcában volt a tárgyalás, két évet kaptak fejenként. A kissrácot egy másik intézetbe vitték. Szóval, ez a dolog eléggé el van terjedve, főleg a nagyidősköknél.

Téged nem környékeztek meg?

Nem adtam nekik alkalmat. Én mindig tartom a távolságot. Egy férfi, ha már úgy szól az emberhez, rögtön rá lehet jönni, hogy ennél van valami. Különben van egy nagyon jó barátom, homoszexuális, már úgy barátom, hogy elbeszélgetünk. Meg is mondtam neki: nézd, Miklós, én bármikor bármiről elbeszélgetek veled, egy dolgról viszont nem vagyok hajlandó, ezt megértheted. Azt mondta: Lacikám, különben sem vagy a zsánerem! Így mondta, komolyan. Mert jó, az emberek legyen nemi vágya. Legyen bent a börtönben is. De azt ne úgy mutassa ki, hogy az elítéltségszámaival, egy vele... hogy mondjam... egynemű illetővel mutassa ki. Mert a maszturbáció világszerte elismert dolog, ezt elismerték már az időszámítás előtt is.

B. D.*